

doi: 10.3935/rsp.v20i2.1160

REASSESS KONFERENCIJA: REASSESSING THE NORDIC WELFARE MODEL

Oslo, 21.-22. kolovoza 2012.

Od 21. do 22. kolovoza 2012. godine u Oslu je održana konferencija *Reassessing the Nordic Welfare Model* u organizaciji *A Nordic Centre of Excellence in Welfare Research* – REASSESS. REASSESS je virtualni istraživački centar osnovan¹ 2007. godine kako bi istaknuti stručnjaci iz nordijskih zemalja istraživali te kritički raspravljali nordijski model socijalne države i izazove s kojima se on suočava te koliko se uspješno nosi s postojećim socijalnim rizicima. Konferencija je okupila velik broj istraživača iz cijelog svijeta te jepokrivala širok raspon tema u dvadesetak panela i sesija, koje su prelazile granice nordijskih zemalja.

Konferenciju je otvorila M. Daly svojim promišljanjima o nordijskom modelu socijalne države. Na vrijednosnoj razini nordijski model odlikuje jaki konsenzus o ključnim vrijednostima gdje se ponajprije ističu univerzalizam i egalitarizam, kao i vjera u napredak. Na individualnoj razini prevladava snažna potpora socijalnoj državi, individualizacija (obitelj se ne promovira kao kolektivna institucija), izražena radna etika te samodisciplina. Prioritet se daje jednakosti/ravnopravnosti, a na institucionalnoj se razini specifičnost očituje u jakoj državi, no i u vladavini (eng. *governance*) koja počiva na konsenzusu te slabo prisutnoj politizaciji različitih pitanja. Takav je model uspio održati jaku socijalnu viziju, suzbiti većinu socijalnih rizika te održavati visoku razinu zaposlenosti. Reforme su unazad nekoliko

godina donijele veću pluralizaciju pružatelja socijalnih usluga, ali i marketizaciju, ojačala je aktivacijska dimenzija socijalne države što je dovelo do veće uvjetovanosti pojedinih prava, a uspostavljene su i nove politike usmjerene migrantima. Buduće će se reforme morati baviti pitanjima kao što su smanjena učinkovitost sustava suzbijanja siromaštva, multikulturalnost, novi familizam i s tim vezana neformalizacija skrbi te rastuće društvene nejednakosti.

Prvi se blok sesija bavio pitanjima skrbi i ulogom očeva, migracijama te politikama prema osobama s invaliditetom. Slijedi osvrt na neka od izlaganja unutar sesije *Nordic Fatherhoods* gdje su prezentirana istraživanja razvoja javnih politika te praksi vezanih uz sudjelovanje očeva u skrbi za djecu u nordijskim zemljama. Minna Salmi i Johanna Lammi-Taskula osvrnule su se na razvoj finskog sustava roditeljskih dopusta koji danas uz roditeljski dopust koji koristi pravo na očev dopust te »očev mjesec« (dodatna 24 dana roditeljskog dopusta za očeve ukoliko iskoriste zadnjih 12 dana roditeljskog dopusta). Dok više od 80% očeva koristi očev dopust te je porasla i popularnost »očevog mjeseca« (pravo je 2003. godine koristilo 4, a 2010. godine 20% očeva), maleni udio očeva (2-3%) koristi pravo na roditeljski dopust. Razloge tome vide u dizajnu roditeljskog dopusta, odnosno izostanku kvota, nejednakoj rodnoj raspodjeli poslova te nejednakim odnosima moći žena i muškaraca u »pregovorima« o načinu korištenja dopusta, pri čemu se nerijetko u obzir uzimaju financijske posljedice takve odluke. Berit Brandth i Elin Kvande su sena primjeru Norveške, a Tine Rostgaard i Mette Laustenna primjeru Danske također osvrnule na razvoj roditeljskih dopusta, posebice na glavne ideje i diskurse koji su se javljali iza uvođenja

¹ Osnovan je od strane *NordForsk*, organizacije koja djeluje kao dio Nordijskog vijeća ministara te pruža financijska sredstva za nordijske istraživačke projekte.

kvota za očeve te očevog dopusta. Bazična je ideja iza tih reformi bila promicanje rodne ravnopravnosti te aktivnije uloge očeva, ali i uspostavljanje bliže povezanosti očeva i djece od najranije dobi. U obje zemlje do izražaja dolazi i neoliberalni diskurs »slobode izbora«, najčešće s ciljem uvođenja novčane naknade za skrb (eng. *cash-for-care*) roditeljima djece koja ne pohađaju predškolske programe. Predstavljajući razvoj roditeljskih dopusta na Islandu, Guðný Björk Eydal i Ingólfur V. Gíslason istaknuli su kako je Island jedina nordijska zemlja za koju nije karakterističan diskurs »slobode izbora« te je rodna ravnopravnost isključivo vrijednost koja se isticala u prijedlozima reformi. Također, za Island nisu bile karakteristične tipične podjele na lijevo i desno orijentirane političke stranke, gdje bi desno orijentirane političke stranke zagovarale familističke reforme. Tako je upravo desno orijentirana vlada početkom 2000-ih predložila ozakonjenje sustava roditeljskog dopusta koji se danas smatra rodno najravnopravnijim u Europi (po 3 mjeseca dopusta za svakog od roditelja te dodatna tri mjeseca dopusta koji mogu koristiti oba roditelja sukladno dogovoru). Prije te reforme tek je oko 0,2-0,4% očeva koristilo roditeljski dopust, dok danas više od 80% njih koristi svoje pravo na dopust.

Drugi se blok sesija bavio marketizacijom u socijalnoj politici, aktivnim politikama na tržištu rada, sustavima socijalne pomoći te općenito nordijskim zemljama u komparativnoj perspektivi. Izlaganja unutar sesije marketizacija u socijalnoj politici dominantno su se bavila pitanjem skrbi za starije osobe i reformama na tom području. Minna Zechner osvrnula se na iskustvo Finske i Švedske vezano uz uvođenje vaučera u sustav skrbi za starije osobe. U obje se zemlje usluge za starije još uvijek dominantno pružaju u javnom sektoru, iako su novije zakonodavne promjene omogućile lokalnim sredinama sklapanje ugovora i

s privatnim pružateljima usluga. Također, uveden je i sustav vaučera kako bi se malim poduzećima omogućilo sudjelovanje u pružanju usluga, a korisnicima veća sloboda izbora u odabiru pružatelja usluge. No, jedna je od posljedica te reforme nova polarizacija, pa tako recentna istraživanja ukazuju kako vaučere u pravilu koriste obrazovaniji stariji i oni s višim prihodima, dok se oni nižeg obrazovanja sve više oslanjaju na neformalnu skrb. Karen Christensen bavila se nenamjernim posljedicama marketizacije skrbi za starije osobe u Norveškoj. Počeci marketizacije u Norveškoj sežu u kasne 1990-e godine kada se pružanje usluga počinje prenositi i na privatne pružatelje (tzv. eng. *outsourcing*) te se sve više naglašava ideja o omogućavanju slobode izbora korisnicima pri odabiru pružatelja usluge – javnog ili privatnog. Neke se od neželjenih posljedica takvih reformi odražavaju u riziku iskorištavanja nisko kvalificirane radne snage (uključujući migrante) te zaobilaznja prava na tržištu rada, diskriminaciji ne-norveških radnika u procesu odabira pružatelja usluge, kao i u ograničenim mogućnostima slobode izbora budući da samo neke starije osobe (ponajprije one viših primanja) mogu odabrati uslugu koja odgovara njihovim potrebama, a čime se dovodi u pitanje načelo univerzalizma. Susan Himmelweit predstavila je rezultate komparativnog istraživanja upotrebe tržišta i tržišnih mehanizama u pružanju skrbi za starije osobe i djecu u liberalnim i nordijskim zemljama (Švedska, Velika Britanija i Australija). Marketizacija postaje sve prihvaćenija u dizajnu javnih politika skrbi, a argumenti iza reformi koje vode tom cilju ovise kako o prevladavajućoj logici skrbi u pojedinoj zemlji te u pojedinom sektoru, tako i o karakteristikama već postojećih sustava u pojedinoj zemlji. Zanimljivo je istaknuti kako je diskurs društvenog ulaganja prisutan samo kod zagovaranja širenja ponude skrbi za djecu, dok se kod reformi

skrbi za starije osobe više ističe davanje slobode izbora te ekonomičnost ponude (eng. *cost-effective supply*). Također, rastuća je marketizacija u oba sektora dovela do rastućih nejednakosti budući da sloboda izbora uvelike ovisi o resursima kojima osoba raspolaže.

Treći se blok sesija bavio ulogom različitih aktera i vrijednosti u reformama socijalne države, obiteljskim odnosima i ponašanjima kroz perspektivu životnog ciklusa, distribucijom i korištenjem usluga skrbi te politikama rodne ravnopravnosti. Govoreći o islandskoj kulturi rada, rodnim odnosima te obiteljskim obvezama, Gyða Margrét Pétursdóttir istaknula je da iako na vrijednosnoj razini vrednota rodne ravnopravnosti zauzima visoko mjesto, na praktičnoj razini rodne razlike još uvijek opstaju. Dok rad zauzima visoko mjesto te svi moraju biti jednako prisutni na tržištu rada, jaz između društveno željenog ideala i stvarnih praksi najviše se očituje u privatnoj sferi gdje žene još uvijek preuzimaju veći udio skrbi i brige za djecu te kućanske poslove. Laura Mankki osvrnula se na porezne olakšice namijenjene uslugama u kućanstvu u Finskoj (npr. čišćenju, pranju rublja, kuhanju, čuvanju djece, renoviranju), koje su na nacionalnoj razini uvedene 2011. godine. Neki od argumenata kojima se mjera zagovarala bili su da će to sniziti nezaposlenost, odnosno omogućiti novo zapošljavanje te će ujedno poboljšati položaj žena na tržištu rada. Podaci pokazuju kako se mjera dominantno koristi za renoviranje (u 80% slučajeva) te da je oni nižih primanja nisu u mogućnosti koristiti.

Četvrti je blok sesija raspravljao o načelima univerzalnosti i različitosti u socijalnoj politici, konceptu siromaštva i socijalnoj isključenosti te promjenama u obiteljskim praksama. Ističemo predavanje Marte Szebehely koja je predstavila komparativ-

no istraživanje o uslugama skrbi za starije (Danska, Norveška, Finska, Švedska). Istaknula je kako pada udio javno financiranih usluga, ali i institucionalnih oblika skrbi. Uz ranije spomenutu marketizaciju, rastući su i trendovi neformalizacije i privatizacije skrbi, pri čemu se odgovornost za organiziranje, financiranje i pružanje skrbi sve više prebacuje u privatnu sferu, što je posebice izraženo kod pojedinaca koji raspolažu s manje financijskih resursa.

Tijekom konferencije održana su još dva pozvana predavanja. Ann Orloff osvrnula se na recentne reforme socijalne države iz perspektive rodne ravnopravnosti. Istaknula je kako su feministički/e autori/ce obiteljsku politiku isticali ključnom za mijenjanje nejednakih rodničkih praksi kako na tržištu rada tako i u privatnoj sferi. Pitanje je bi li fokus ipak trebalo usmjeriti i na tržište rada (npr. na pitanje plaća, vertikalne segregacije i sl.) budući da bolji položaj na tržištu rada može također voditi ravnopravnijoj podjeli kućanskih poslova i poslova skrbi. Također je ukazala i na moguća ograničenja zagovaranja i podupiranja univerzalnih pristupa i rješenja budući da su populacije te njihovi životni stilovi različiti, kao i vrijednosni sustavi. Stoga se postavlja pitanje je li potrebno podupirati veću pluralizaciju skrbi i zaposlenosti koja će omogućavati različite prakse i izbore? Sven Steinmo osvrnuo se na visoke stope siromaštva starijih osoba u europskim zemljama, ali i na visoku ovisnost današnjih mladih ljudi o pomoći svojih roditelja. Istaknuo je zabrinutost visokom zaduženošću te činjenicom da se očekuje da će današnji mladi po prvi put živjeti nižim standardom no što su živjeli njihovi roditelji.

Ivana Dobrotić
 Studijski centar socijalnog rada
 Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu